

גי באדר, תשפ"ג

24 בפברואר 2023

לכבוד

הועדה המיוחדת לזכויות הילד

בראשות חבר הכנסת אלי דלל

מוגנות ילדים ברשת: החודש הלאומי להגנה על ילדים ברשת

חברי וועדה נכבדים,

אנו מברכים על קיומו של דיון חשוב זה, בסוגיה כה משמעותית לחברה הישראלית. נבקש לתרום לדיון באמצעות התמקדות בכלי מרכזי לקידום הגנה מיטבית על ילדים ברשת, והוא הזכות להישכח. כפי שנסביר, זכות זו נחוצה על מנת לאפשר לקטינים להתמודד טוב יותר עם אתגרים חברתיים, ולהתגבר על טראומות במקרים של בריונות ברשת. אנו מציעים לקדם חקיקה אשר תאפשר לילדינו חווית התבגרות בריאה ובטוחה יותר, ואין זמן טוב יותר מאשר ההווה בשביל לקדם זאת.

א. רקע: הזכות להישכח - כללי:

השכחה היא תופעה טבעית לזיכרון האנושי, והיא מנגנון חשוב המאפשר לנו להמשיך הלאה לאחר אירוע לא נעים או טראומה. אך, בשונה מן הזיכרון האנושי, האינטרנט לא שוכח. בעידן הדיגיטלי בו אנו חיים יש פחות מקום לטעויות, ובפרט כאלו אשר זוכות לתיעוד דיגיטלי. על רקע זה, התפתחה לה זכות אדם חדשה – והיא הזכות להישכח.¹

הזכות להישכח חשובה עבור אדם שמעוניין "להתחיל מחדש", להתמודד עם טראומות עבר, או פשוט לשמור על אנונימיות מסוימת, אפילו בעידן הדיגיטלי. הזכות חשובה במיוחד עבור קטינים, אשר נחשפים באופן לא-מבוקר ברשתות ולעיתים נופלים קורבן לבריונות ברשת. בנוסף, הזכות להישכח מהווה כלי נוסף להתמודדות עם פרסום שגוי או כזה הפוגע בשם טוב, אשר חשיבותו נובעת מכך שבעידן הדיגיטלי יכולה להיות הפצה במקביל או הדהוד

¹ הזכות להישכח מעוגנת כיום, למשל, בפרק 17 ל- General Data Protection Regulation המהווה מסגרת נורמטיבית המחייבת את מדינות האיחוד האירופי, והחלה על נתיני האיחוד האירופי ומי ששוהה בשטח מדינות האיחוד.

מחדש של תוכן מעוול. ועדיין, נכון להיום, הזכות אינה מעוגנת בישראל.² יצוין, כי ישנם מקרים בהם ניתן להשיג בפועל את התוצאה של מימוש זכות זו – כלומר להוביל למחיקה של מידע אישי פוגעני.³ האמצעי המרכזי ביותר, דרכו מקודמת היום מחיקה של מידע אישי מפלטפורמות תוכן דיגיטליות, הוא דיני לשון הרע.⁴

ב. הגנה על פרטיות – קטינים:

הזכות לפרטיות ככלל והזכות להישכח בפרט חשובות במיוחד עבור קטינים.⁵ ניתן לאתר הגנות פרטיקולריות על זכויות הפרטיות של ילדים מכוח מספר הסדרים חקיקתיים: סעיף 14 לחוק זכויות התלמיד מעמיד חובת סודיות ביחס למידע אודות תלמידים שנמסר לבעלי מקצוע,⁶ סעיף 23-24 לחוק הנוער אוסר על פרסום פרטים של קטין במצבי קיצון מסוימים כמו התאבדות או הבאה בפני בהמ"ש וכן כל הנוגע לטיפול פסיכיאטרי (כאשר מדובר על דין קוגנטי).⁷ כך הדבר גם בהקשרים רפואיים נרחבים.⁸

לצד מנגנוני הגנת הפרטיות בישראל, יש להביא בחשבון את הזכות הפרטיות של קטינים מכוח סעיף 16 לאמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, אותה ישראל אשררה, אשר קובע כי לא תהיינה התערבות שרירותי בפרטיותו של ילד. חזקת התאמה הפרשנית מהווה כלי להגברת תאימות הדין הישראלי להתחייבותיה הבינלאומיות, ולפיה על החקיקה הפנימית הישראלית להימנע ככל הניתן מסתירות עם המשפט הבינלאומי, גם אם לא נקלט בחקיקה הפנימית הישראלית.⁹ חזקת ההתאמה הפרשנית אכן השפיעה בעבר, ברמה המעשית, על פסיקה הנוגעת לזכויות ילדים.¹⁰

² ראו למשל: מיכאל בירנהק "פרטיות: תמונת מצב" משפט, חברה ותרבות ב 9 (2019); מיכל לביא "ביוש לנצח: משפטים מט 439 (2019). לאחרונה, הציע משרד המשפטים תקנות הגנת פרטיות חדשות אשר מבקשות לקדם אישור בדבר תאימות דיני ההגנה על הפרטיות, בהקשר של מידע אישי, להגנות המשפטיות החלות באיחוד האירופי. ככל שלא תוכר התאימות, עלולה להיווצר בעיה עבור חברות ישראליות לפעול בשוק האירופי. אמנם, תקנות אלו מבקשות לעגן לראשונה את הזכות להישכח, אבל הן עושות זאת רק ביחס לאזרחי האיחוד האירופי אשר נאסף מידע לגביהם בישראל.

³ ר' למשל: Tamar Gidron, & Uri Volovelsky, *The Right to Be Forgotten: The Israeli Version* 34(4) COMPUTER LAW & SECURITY REVIEW 824. 829 (2018).

⁴ נציין כי הפסיקה בישראל הגדירה מכוח איסור לשון הרע איסור על שיתוף מידע מעוול, לצד אפשרות של מחיקת מידע מעוול ממנועי חיפוש. ר': רע"א 1239/19 שאל נ' חברת נידלי בע"מ (נבו 8.1.2020); ע"א (מחוזי ת"א) 44711-11-14 סביר נ' עו"ד בר נוי (נבו 22.6.2015). בעיה נוספת מבחינת המארג החוקי בישראל נוגעת לזכות למחיקת מידע שלא הועלה באופן אקטיבי על ידי מושא המידע.

⁵ ס'3 לחוק הכשרות והמשפטיות והאפוסטרופסות, התשכ"ב-1962.

⁶ ס'14 לחוק זכויות התלמיד, תשס"א-2000.

⁷ ס'23-24 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), תש"ך-1960.

⁸ למשל ס'1 חוק לגילוי נגיפי איידס בקטינים, תשנ"ו-1996.

⁹ ר' לעניין זה: זיו בורר, "תחולת חזקת ההתאמה הפרשנית" במישור החוקתי: האם יש לפרש את חוקי היסוד לאור המשפט הבינלאומי?," עיוני משפט מ"ו 1, 16-6 ובמיוחד 16-12; תומר ברודי, "מעמדו של המשפט הבינלאומי במשפט המדינתי" משפט בינלאומי 65-67, 68-70 (מהדורה שלישית, יעל רונן ורובי סייבל עורכים) (2016); אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות חקיקה כרך ב 576-577 (1993).

¹⁰ ית"ד, ר' פסקות 4, 7, 9 לפסק דינה של השופטת דורנר, באשר לזכות לחינוך מיוחד; בע"פ 4596/98 פלונית נ' מדינת ישראל פס' 28 לפסק דינה של השופטת בייניש, באשר לאי-חוקיות של ענישה פיזית של ילדים, נד(1); בג"ץ 7426/08 טבקה משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך פרו' יולי תמיר, פס'14 לפסק דינה של השופטת פורקציה ביחס לזכות לחינוך ואי-הפלייה במתנו סד(1) (2010)820; ע"פ 9937/01 רעי חורב נ' מדינת ישראל, פס' 9 לפסק דינו של השופט לוי ביחס לחזקת ההתאמה הפרשנית והמעמד המנהגי של האמנה נח(6) 738 (2004);

ג. הזכות להישכח – החשיבות עבור קטינים:

האינטרנט בכלל, והרשתות החברתיות בפרט, הפכו ברבות השנים לזירה המרכזית בה צעירים מבליים את זמנם, ומתקשרים האחד עם השנייה. גופים שונים הגיבו תופעה זו, למשל משרד החינוך ניסה להסדיר את הנושא בחוזר מנכ"ל ביחס לדרכי התקשורת ברשתות החברתיות,¹¹ תוך קידום חינוכי של נורמות התנהגותיות ראויות במרחב המקוון, היכרות עם מצבי סיכון שונים, בריונות ופרטיות.

הסדרים נוספים קשורים, למשל, בשמירה על פרטיות באתרי אינטרנט של בתי הספר.¹² אלו, מכירים בכך כי מדובר באוכלוסייה אשר נמצאת בתהליך התפתחות מואץ, תחת לחץ חברתי ומשפחתי תמידי שהופך אותם לפגיעים במיוחד. ובהקשר של הזכות להישכח, ברי כי פרסומים פוגעניים עשויים לפגוע בהערכה העצמית של הקטין, בביטחונו וביכולתו לפתח מיומנויות חברתיות, ובהתאם הם ראויים להגנה מוגברת כלפיהם מצד המדינה.¹³

בשל שיקול הדעת המוגבל של קטינים, ראוי להקל בהסדרים המשפטיים המעניקים להם את האפשרות לפתוח דף חדש ולהשתקם ממעשי העבר שלהם, כאשר מדובר בהנחה כללית בדין הקשור בילדים, כפי שהעדפתו של חוק הנוער היא שיקום על פני ענישה.¹⁴ ראוי לציין שמענה מוגבל בהקשר זה ניתן על ידי המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת (מטה 105),¹⁵ אשר מיועד לטפל באופן הוליסטי בפגיעות בילדים ובני נוער במרחב המקוון. מהמלצות ועדת ארבבל עולה, כי יש לערוך שינויים להתאמת הדין הקיים ולאפשר התמודדות הולמת וסעד אפקטיבי מהיר מול בריונות ברשת כלפי ועל-ידי קטינים.¹⁶ סיבה מרכזית לכך, היא שאירועי הפצת תמונות וסרטונים מביכים, לצד חרם ובריונות ברשת, מהווה את הקטגוריה השנייה בגודלה בפניות השכיחות למוקד.¹⁷

חשוב לזכור, כי כאשר מדובר בפרסומים פוגעניים ברשת, חשש מרכזי הוא האפשרות של הפצה נרחבת באופן חוזר ונשנה.¹⁸ לצד פעולות ברמת האכיפה הפלילית, למשל החמרת הענישה, חשוב לחזק גם את מנגנוני האכיפה

¹¹ ס'9 חוזר מנכ"ל תשעב/4(א).

¹² ס'3 חוזר הוראות קבע סג/7(א).

¹³ ר' Anna Bann *children and the 'Right to be Forgotten': What the Right to Erasure Means for European Children and Why Australian Children Should Be Afforded a Similar Right* 170(I) MEDIA INT'L AUST'L 31 39-41 (2019). הפגיעה עשויה להיות אף בזכות להתפתחות שהיא זכות ייחודית לילדים. ר' מורג תמר, יעל סבג, דניאלה זלוטניק וטל ארזי "הבטחת זכויות ילדים ובני נוער בישראל בעת משבר הקורונה - מבט לאור האמנה הבין-לאומית בדבר זכויות הילד" **רפואה ומשפט** 52, 40, בעמ' 46,55 (2021).

¹⁴ ס'1א חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971.

¹⁵ ר' החלטה 1006 של הממשלה ה-34 "הקמת מערך למניעת אלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער ברשת (מערך מאו"ר)" (17.1.2016); החלטה 1972 של הממשלה ה-34 "מערך למניעת אלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער ברשת (מערך מאו"ר)" (27.9.2016).

¹⁶ הוועדה לגיבוש אמצעים להגנה על הציבור ונושאי משרה בשירות הציבור מפני פרסומים פוגעניים, כמו גם בריונות ברשת האינטרנט, **דין וחשבון**, משרד המשפטים, נובמבר 2020 (להלן: "דו"ח ועדת ארבבל").

¹⁷ ר' דו"ח מסכם מוקד 105 לשנת 2020, יחידה 105, המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת, להב 433.

¹⁸ ר' ד"ר יסכה מוניקנדס-גבעון "אלימות מקוונת כלפי קטינים" (**הכנסת**, מרכז מחקר ומידע), 2021. להמחשה ר' המועצה הלאומית לשלום הילד **ילדים בישראל שנתון 2021** (בשנת 2020, 68% מבני הנוער (17-13) היום פעילים באינסטגרם, 42% מבני הנוער היו פעילים בטיקטוק, 32% היו פעילים בפייסבוק. כמו כן, 79% מבני הנוער דיווחו שביצעו פעולות כדי למנוע איסוף עליהם ברשת.

האלטרנטיבית והכלים המשפטיים להתמודדות עם בריונות ברשת.¹⁹ משכך, הכרה בזכות להישכח תתרום גם למניעה מראש של בריונות ברשת, או בלימת הסלמה שלה, וגם בתור מנגנון משקם המתמקד בפרסום עצמו ולא במפרסם.

ד. המנגנון המוצע:

אנו מבקשים לייצר מסלול ייעודי למימוש הזכות להישכח בקרב פרסומים הנוגעים לקטינים, ובפרט לאפשר למחוק מידע כאשר קטין חוזר בו מהסכמתו בכל הנוגע למידע אודותיו, גם אם בעת הגשת הבקשה כבר איננו קטין.²⁰

נבהיר, שבכל אחד מהשלבים של המנגנון נפקות אישור בקשת המחיקה איננה רק מחיקה של המידע אלא גם הפניית בעלי שליטה במאגרים נוספים שבו המידע נמצא בהקדם האפשרי הניתן, כאשר דרישה זו תפורש בהתאם להקשר המחיקה, כאשר אם למשל מדובר בהפצה של מידע רגיש במיוחד ידובר על ימים ספורים בלבד.

בשנים האחרונות הועלו מספר הצעות חוק הנוגעות לזכות להישכח,²¹ חלקן התייחסו גם כן לקטינים.²² אנו מבקשים לייצר מסלול ייעודי למימוש הזכות להישכח בקרב פרסומים הנוגעים לקטינים, ובפרט לאפשר למחוק מידע הנוגע לאדם הרואה עצמו **נפגע מפרסום מידע אישי לגביו בהיותו קטין**, גם אם הוא כבר אינו קטין.²³

המנגנון המוצע כולל שני שלבים על מנת להבטיח הגנה מיטבית על זכותו המוגברת לפרטיות של הקטין:

- (1) בשלב הראשון, תוגש פנייה מטעם הקטין למפרסם הישיר של המידע אודותיו, כמו גם לפלטפורמה בה פורסם המידע (למשל, פייסבוק). בפנייה זו תדרש מחיקת המידע מאחד מהטעמים הבאים: חזרה מהסכמה, חוסר רלוונטיות של המידע ואי-חוקיות העיבוד. **הסדר זה כולל חזקה פרשנית לטובת בקשת הקטין, ובהתאם הנטייה תהיה לאשר את בקשות המחיקה הללו, אלא במקרים בהם האינטרס הציבורי חזק מאוד, למשל בנוגע לעבירות פליליות חמורות.**

לדיון נוסף, ר' : Sameer Hinduja & Justin W. Patchin, *Bulling, Cyberbullying, and Suicide*, 14 ARCHIVES OF SUICIDE RESEARCH 206 (2010).

¹⁹ ר' פרקליטות המדינה דו"ח מסכם (2021), בעמ' 76.

²⁰ לשם ההשוואה, לפי משרד נציב המידע בבריטניה חובת המחיקה למידע שפורסם כאשר היה המבקש ילד מתחייבת ככל והדבר אפשרי. זאת, אף המבקש כבר אינו ילד בזמן הבקשה: Information Commissioner's Office (ICO) "Consultation: children and the GDPR guidance" pg 49 (accessed 12 April 2018). <https://ico.org.uk/media/about-the-ico/consultations/2172913/children-and-the-gdpr-consultation-guidance-20171221.pdf>

²¹ למשל הצעת חוק הגנת הפרטיות (תיקון – הזכות להישכח), התשע"ד-2014, פ/2648/19; הצעה זהה הוגשה ע"י ח"כ מרב בן ארי: הצעת חוק הגנת הפרטיות (תיקון – הזכות להישכח) התשע"ז-2017, פ/3867/20; הצעת חוק הגנת הפרטיות (תיקון- הזכות להישכח), התשע"ו-2016, פ/3066/20. הצעה זהה הוגשה ע"י ח"כ שלח ויזהר שי: הצעת חוק הגנת הפרטיות (תיקון – הזכות להישכח), התש"ף-2020, פ/54/23.

²² הצעת חוק הגנת הפרטיות (תיקון – הזכות להישכח של קטינים), התשע"ח-2018, פ/4976/20.

²³ לשם ההשוואה, לפי משרד נציב המידע בבריטניה חובת המחיקה למידע שפורסם כאשר היה המבקש ילד מתחייבת ככל והדבר אפשרי. זאת, אף המבקש כבר אינו ילד בזמן הבקשה: Information Commissioner's Office (ICO) "Consultation: children and the GDPR guidance" pg 49 (accessed 12 April 2018). <https://ico.org.uk/media/about-the-ico/consultations/2172913/children-and-the-gdpr-consultation-guidance-20171221.pdf>

במסגרת הליך זה, אם מדובר במידע רגיש במיוחד, יינתנו 24 שעות בלבד לתגובה לבקשה, ובכל מידע רגיש אחר 48 שעות. ייצור של מנגנון זה מאפשר לייצר סדרי עדיפויות מותאמים לסוגי המידע השונים.

במידה ויוחלט על יד פלטפורמת תוכן למחוק את המידע, נימוקי הסירוב יפורטו בכתב ויישלחו למבקש יחד עם הודעת הסירוב. **חובת הנימוק תהיה מורחבת ביחס לפלטפורמה**, בשל חומרת הפגיעה בזכויותיהם של קטינים (לעומת בגירים, או אוכלוסיות אחרות), בדומה לזו שמוקנת בהקשרים אחרים,²⁴ ובהמשך לקו של ועדת הנדל לפיו יש לראות מפעילי פלטפורמות בתור גופים דו מהותיים.²⁵

(2) במידה והמפרסם או הפלטפורמה סירבו למחוק את המידע, ניתן יהיה לפנות לבית משפט שלום בהליך מהיר יחסית להוצאת צווי הסרת תכנים (בהליך זה ידונו השיקולים שנקטו על ידי המפרסם, ו/או הפלטפורמה). נבהיר, שאנו רואים משנה חשיבות במחיקת הפרסום על ידי המפרסם המקורי, כדי למנוע אנומליה לפיה אמנם הדבר לא יופיע בחיפושים עליונים בגוגל, אך מידע אשר מתבסס על המידע המקורי יתפוס את המקומות הללו – באופן שיוביל למרוץ אינסופי בין הקטין, הרודף אחר פרטיותו ובין הפרסומים הבלתי נדלים אודותיו.

כמובן, נציע לאמץ חריגים לחובת המחיקה. חריגים אלו יהיו הבסיס לשיקול הדעת שיופעל על ידי המפרסם, הפלטפורמה, ו/או בית המשפט, בכל אחד מהשלבים שתוארו לעיל. להלן פירוט החריגים: א) כאשר למידע יש עניין ציבורי מטעמים של שמירה על הסדר הציבורי, בריאות הציבור, בטחוננו, חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת;²⁶ ב) כאשר הפרסום נצרך לצורך הגנה על אינטרס חוקי של אדם אחר, כאשר האינטרס הפרסומי עולה על זה של המבקש למחוק את המידע.²⁷ ג) כאשר המידע דרוש לעיבוד מדעי, סטטיסטי או כל שימוש ציבורי אחר.

הסדר זה מייצר חובת נימוק מוגברת עבור הפלטפורמות, מחשש לפגיעה שרירותית בפרטיותם של קטינים.²⁸ גישתה של ועדת הנדל בסוגיה זו מייצרת צוהר להטלת חובות רבות מכוח המשפט הציבורי, מתוך ההנחה שמדובר על חברה פרטית אמנם, אך כזו שממלאת פונקציה ציבורית.²⁹ הדבר נכון ביתר שאת לנוכח שיקול הדעת הנרחב שניתן למפעילים באיזון האינטרסים השונים, במצב הדברים הנוכחי. בהתאם, אנו מציעים להטיל חובות מוגברות הכוללות, בין היתר, כמובן אחריות מוגברת.³⁰ יתרון נוסף הוא שחובת ההנמקה המורחבת בהקשר זה מקל על

²⁴ דפנה ברק-ארז, **משפט מינהלי** 425 (כרך א, 2010) (להלן: "ברק ארז")

²⁵ הצוות המייעץ לשר התקשורת לבחינת האסדרה על פלטפורמות תוכן דיגיטליות **דוח המלצות הוועדה** 9-10 (2022) (להלן: "ועדת הנדל")

²⁶ להשוואה ר' סעיף 10 לחוק חופש המידע, תשנ"ח-1998.

²⁷ להשוואה ר' סעיף 15 (3) לחוק איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965.

²⁸ ברק ארז, 423

²⁹ אסף הראל **גופים ונושאי משרה דו-מהותיים** (מהדורה שנייה) 72-78 (2019)

³⁰ רונית דוניץ קידר "לא פרטי, לא ציבורי: לקראת תפיסה חדשה של אחריות" **משפטים** מג1127, 1140 (2013).

ההתערבות השיפוטית והגברת הוודאות לפיה במצבים בהם אינטרסים אלו מוגנים באופן ייחודי. באנו מציעים כי בית המשפט יאפשר את הותרת המידע במקרים חריגים בהם לדבר ישנה חשיבות ציבורית רבה, הגוברת באופן מובהק על זכותו של הנפגע לפרטיות ו/או על טובת הילד במקרה של קטין.

לטעמנו ראוי במסגרת הליך זה להעניק גם מקום משמעותי יותר למטה 105, אשר בכוחו לסייע למבקשים לממש את זכותם. זאת, מכיוון שהמטה עובד בשיתוף פעולה מלא עם הרשות החברתית, ויש ביכולתו להנגיש מידע ולסייע למבקשים ברמה המעשית. כמו כן, אנו סבורים שיש מקום להעניק לרגולטור, ובפרט לרשות להגנת הפרטיות, עמדה בתור גורם מייעץ. כחלק מכך, אנו מעודדים את פרסומן של אמות מידה מטעמו בכל הנוגע לזכות להישכח בהקשר זה – על מנת להכווין עוד יותר את פעילותן של הפלטפורמות והמפרסמים, להגביר ציות לדין ואמות מידה שוויוניות.

ה. סיכום:

הזכות להישכח חשובה במיוחד עבור קטינים. האינטרנט בכלל, והרשות החברתית בפרט, הפכו ברבות השנים לזירה המרכזית בה צעירים מבליים את זמנם, ומתקשרים האחד עם השנייה. פרסומים פוגעניים עשויים לפגוע בהערכה העצמית של הקטין, בביטחונו וביכולתו לפתח מיומנויות חברתיות, ובהתאם הם ראויים להגנה מוגברת כלפיהם מצד המדינה. צעד קריטי בהגנה זו – בעידן הדיגיטלי – הוא הכרה בזכות להישכח עבור קטינים.

ד"ר טל מימרן

ראש תוכנית, תכלית – המכון
למדיניות ישראלית